



בכל חברה ישנו היצע מוגבל של הון כלכלי והון תרבותי. הון כלכלי נמדד במונחים כ כסף ונסכים אחרים. ובאמצעותו ניתן להביל יזמות ותהליכים שמשפיעים על כולנו: סלילה של כביש חדש, השקעה בחברת סטארט-אפ מבטיחה, או ייסוד קבוצת כדורגל. הון תרבותי, לעומת זאת, בא לידי ביטוי בהשפעה על ערכים ונורמות התנהגות והוא מצוי בידי אנשים שמחזיקים בתפקידי מפתח: מחוקקים, אנשי תקשורת, סלברייטים וכדומה. בכל חברה, יש בכוחו של מי שמחזיק בהון תרבותי להשפיע על מה שנתפס כ"יפה" או "מגונה", "טוב" או "רע", "מותר" או "אסור". אמנם יש קשר בין שני הון הללו, הכלכלי והתרבותי, ושניהם חשובים מאוד לתפקוד החברה; ובכל זאת הם שונים זה מזה.

ככל שיש לאדם או לקהילות שאלהון הוא משתייך הון כלכלי ותרבותי רב יותר, כך יהיה מעמדו החברתי גבוה יותר. לכן, בהנחה שכולם שואפים לכך שההון הכלכלי והתרבותי שלהם יהיה כמה שיותר גדול, נשאלת השאלה: כיצד ראוי לחלק את ההון בין האנשים והקבוצות בחברה? בתשובה לשאלה זו יש מי שיטענו שהערך החשוב ביותר הוא ערך ההווה, ולכן חלוקת ההון צריכה להיות שוויונית. כך טוענים אלה המחזיקים בגישה החברתית-כלכלית סוציאל-דמוקרטית, הדוגלת במעורבות של המדינה בחיי החברה והכלכלה באמצעות סיוע ישיר לשכבות החלשות, חינוך חנים, מתן זכויות חברתיות ונקיטת מדיניות של העדפה מתקנת.

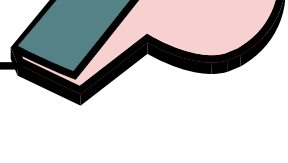
אחרים יאמרו שערך החירות הוא הנעלה ביותר, ולכן צריך לתת לכל אדם ולכל קהילה חופש לפעול למען האינטרסים האישיים שלהם תוך פגיעה מינימלית ככל האפשר בזולת. כך טוענים אלה המחזיקים בגישה החברתית-כלכלית הליברלית, הדוגלת בצמצום המעורבות של המדינה בחיי החברה והכלכלה למינימום הדרוש רק להבטחת קיום החברה וצרכיה הבסיסיים.

בין שתי הגישות הללו ישנו מתח הנובע מהמתח שבין שני הערכים המהותיים בכל דמוקרטיה – שוויון וחירות.

בניגוד לשתי התפיסות הללו, שמדגישות את השוויון או את החירות, ישנה גם גישה שלישית שטוענת שחלוקת ההון צריכה להיות בראש ובראשונה חלוקה צודקת, משום שהערך המרכזי שצריך לפעול למימושו הוא צדק.

כאשר העיקרון המנחה לחלוקה של ההון הכלכלי והתרבותי הוא צדק, אין בהכרח שאיפה שכל בני האדם יהיו בסופו של דבר במעמד שווה, משום שיש הכרה בכך שהחברה כולה תרוויח כאשר כולם יפעלו בסביבה תחרותית שיש בה תמריץ לעבוד קשה ולפיתוח כישורים מיוחדים. אך באותו הזמן, הרעיון של צדק חברתי גם מונגד לאפליה על רקע דת, גזע, מין, או כל מאפיין אחר שאינו בהכרח מעיד על כישורים ויכולות. תיעדוף קבוצה מסוימת בחלוקת ההון הכלכלי והתרבותי – למשל גברים על פני נשים, צעירים על פני מבוגרים, אשכנזים על פני מזרחים, או יהודים על פני מוסלמים – מונגד לעיקרון הצדק החברתי. בשיעור שלפנינו נתעמק במושג "צדק חברתי" ונשאל כיצד ניתן ליצור חברה שההון בה מחולק על פי עקרונות צודקים? כמו כן, ננסה להבין מדוע יש מי שטענו שגישת הצדק החברתי היא פועל יוצא של כל חברה דמוקרטית.

פעילות פתיחה: עבדים ואדונים



אתם מוזמנים לערוך ניסוי חברתי. נסביר שברך כלל היחס לכולנו הוא שוויוני, אבל במהלך הניסוי נחלק את הכיתה לשני מעמדות שהיחס ביניהם אינו שוויוני: 2/3 מהכיתה יהיו "עבדים"; ו-1/3 הכיתה הנוותרים יוגדרו "אדונים". היחס בין העבדים לבין האדונים ייקבע על פי חוקים נוקשים שלא ניתן יהיה להפר אותם. החלוקה למעמדות תתבצע באקראי כך שכל תלמיד לא יוכל לדעת מראש לאיזו קבוצה ישתייך.

קעת דון בשאלות הבאות:

האם תעדיפו לחלוק את החוקים שקובעים את היחס בין עבדים לאדונים לפני שאתם יודעים לאיזו קבוצה אתם משתייכים, או רק אחרי שתדעו? מדוע?

הציעו חוק אחד בנוגע ליחסי אדונים-עבדים שהייתם תומכים בו לפני שידעתם לאיזה מעמד אתם משתייכים וחוק נוסף שהייתם תומכים בו אחרי שנודע לכם מה מעמדם.

באיזה מצב ניתן יהיה לצפות שהחוקים יהיו הוגנים יותר? כאשר מחוקקים אותם לפני או אחרי החלוקה? מדוע?

הזמנה לבית מדרש

”מעיון של בני העיר”: דילמה מן המקורות

לפי ההלכה, כאשר שתי ערים ניזונות ממקור מים אחד השייך במקורו לאחת משתי הערים, יש עדיפות לשימוש במי המעיון לעיר שבמקומה מצוי המעיון. המקור להלכה זו הוא הקטע הבא מהתלמוד הבבלי:

” מעיון של בני העיר, חייהן וחיי אחרים – בחמתם קודמת לבמהת אחרים, כביסתן וכביסת אחרים – כביסתן קודמת לכביסת אחרים.

תלמוד בבלי, מסכת נדרים דף פ עמוד ב

ביאור

חייהן וחיי אחרים – אם המים במעיון מספיקים לשתייה רק לבני עיר אחת מבין השתיים. חייהן קודמין לחיי אחרים – יכולים בני העיר לחסום את הגישה למים לבני העיר השנייה כי הצורך שלהם בשתייה קודם לבני העיר האחרת.

בהמתם ובהמת אחרים – אם מי המעיון מספיקים לשתייה לשתי הערים אבל אינם מספיקים להשקיית הבהמות של שתי הערים. בהמתם קודמת לבהמת אחרים – לבני העיר שברשותה המעין זכות קדימה בשימוש במים לבהמתם.

כביסתן וכביסת אחרים – אם מי המעיון מספיקים לשתייה ולבהמות שתי הערים, אבל לא מספיקים לכביסה עבור תושבי שתי הערים. כביסתן קודמת לכביסת אחרים – זכות הקדימה בשימוש לכביסה ניתנת לבני העיר שברשותה המעין.

שאלות לדיון:

לפי המתואר במקור שקראתם, מספרו על פי סדר אילו שימושים יש לעשות במים שבמעיון:

א. מי שתיה עבור בני עיר אחרת שסמוכה לעיר שבה ממוקם המעיון.

ב. מי שתיה עבור בני העיר שבה ממוקם המעיון.

ג. מים להשקיית הבהמות של בני עיר אחרת שסמוכה לעיר שבה ממוקם המעיון.

ד. מים להשקיית הבהמות של בני העיר שבה ממוקם המעיון.

על פי איזה עיקרון יש לחלק את ההון הכלכלי לפי המעיון השוויון, עיקרון החירות או עיקרון הצדק החברתי (הווגנת)? הסבירו את תשובתכם.

משנה זו נוסקה בדילמה שקשורה לחלוקה של הון כלכלי. נסו לחשוב על דוגמה לדילמה מציאותית אחרת שנוגעת לחלוקה של הון תרבותי.

איזו הכרעה על פי עיקרון הצדק החברתי ניתן להציע לדילמה החדשה שניסחתם?

צרכים אלמנטריים

קראו את דבריו של זאב־בִּוִּטְנִסקי והשיבו לשאלות שמופיעות

לאחר מכן:

” אני מצִייר לעצמי שהדבר, שאנו מכנים אותו בשם "הצרכים האלמנטריים" של אדם רגיל... כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן דבר זה בקיצור: מזון – מעון – מלבוש – מורה – מרפא: "חמש פעמים מים". ביחס לכל אחד מן הצרכים הללו, קיים בכל מדינה ובכל תקופה מושג ידוע על מינימום מספיק [...] בידי המדינה צריכה להיות תמיד האפשרות לספק את חמש המִלְמִין לכל אותם האזרחים, שידרשו אותן. מאין תיטול אותן המדינה? [...] המדינה תיטול אותן בכוח מן האומה ממש כמו שהיא נוטלת כיום מסים אחרים ומכרחת בני אדם צעירים לעבוד בצבא.

זאב־בִּוִּטְנִסקי, "הגאולה הסוציאלית", בתוך: כתבים, כרך רשומות, הוצאת עמיון, עמ' 297–298

שאלות לדיון:

מהם צרכיו הבסיסיים של כל אדם לפי זאב־בִּוִּטְנִסקי? מהו "המינימום המספיק", לדעתכם, בכל אחד מהצרכים הללו?

האם יש צרכים נוספים שניתן לכתותם "אלמנטריים" וצרכים להתווסף לרשימה לדעתכם? הסבירו.

בחרו בצורך אלמנטרי אחד מתוך הרשימה שמונה זִבִּוִּטְנִסקי שנראה לכם החשוב והיסודי ביותר. כדי לספק את הצורך הזה לעניים, המדינה נאלצת לבנות מיסים גבוהים מיתר האוכלוסייה. האם יש בכך מעשה של צדק חברתי? הסבירו ותשובתכם.

כיצד היה זִבִּוִּטְנִסקי מכריע בדילמת המעיון שבה עסקנו לעיל? האם הגישה שלו מנוגדת לגישה של הברייתא, זהה לה או משלימה אותה?

בססו תשובתכם.

בין דמוקרטיה לצדק חברתי

על מנת לקיים צדק חברתי, חייבת להיות חלוקה הוגנת (לא בהכרח שוויונית!) שלהון הכלכלי, שכוללכסףונסכיםונספים. אולם לצד הון כלכלי, יש בכל חברה גם סוגים נוספים של הון, מוחשיים פחות. שופט בית המשפט העליון האמריקאי לואי ברנדייס, שהיה גם יהודי וציוני נלהב, פעל נמרצות לקידום הרעיון של צדק חברתי. לתפיסתו, צדק חברתי הוא רעיון שחורג מעבר לרווחים כלכליים, והוא קשור לחלוקה הוגנת של הסמכות לקבל החלטות ולאחריות הנלווית לסמכות זו. מסיבה זו, ברנדייס האמין שצדק חברתי קשור קשר הדוק לדמוקרטיה. לדמוקרטיה זו, טען ברנדייס, צריכה לבוא לידי ביטוי בתחום התעשייתי ולא רק בתחום הפוליטי. קראו את דבריו והשיבו לשאלות שמופיעות לאחר מכן:

” אנו מחזיקים לא רק לצדק חברתי-במובן שהימשנותמזדברים שגורמים סבל ונדק, כגון חלוקה בלתי הוגנת של עושר; אלא אנו מחזיקים בראש ובראשונה לדמוקרטיה. הצדק החברתי שאליו אנו שואפים הוא פועל יוצא של הדמוקרטיה שלנו... שלטון על ידי העם. לכן, המטרה שאליה אנו צריכים לשאוף היא להשיג את שלטון העם וזה כרוך בדמוקרטיה תעשייתית לצד דמוקרטיה פוליטית. משמעות הדמוקרטיה היא שבפיה של תעשייה לא צריכה להיות מוגבלת רק למעסיק... צריכה להיות חלוקה [בין המעסיק לבין העובדים] לא רק של הרווחים אלא גם של האחריות. העובדים צריכים לקבל הזדמנות להשתתף בקבלת החלטות בנוגע למה יהיה מצבם וכיצד העסק שבו הם עובדים ינוהל.

לואי ברנדייס, מתורגם מתוך: Philippa Strum, Louis D. Brandeis: Justice for the People, p. 182

שאלות לדיון:

לפי ברנדייס, מה עוד צריך המעסיק לחלוק עם עובדיו מעבר לרווחים של החברה שבה הם עובדים?

האם חלוקה כזו תטיב עם המעסיק או עם העובדים? מדוע?

מה תוכלו ללמוד מהתחום התעשייתי לבני התחום הפוליטי? כיצד צריך לבוא לידי ביטוי צדק חברתי בתחום הפוליטי?

מהו הדבר שאותו צריכים מנהיגי המדינה לחלוק עם האזרחים? הציעו להם באיזה אופן יוכלו לעשות זאתהאם בית הספר שלכם פועל על פי עיקרון הצדק שהגדיר רולס? תנו דוגמה אחת שמוכיחה שכן, ודוגמה נוספת שמוכיחה שלא.

למי כדאי לחיות בחברה צודקת והוגנת, ומי עשוי להעדיף לחיות בחברה לא-צודקת ולא-הוגנת? מדוע? (רמז: שאלה מכשילה).

פעילות סיכום: ועדת טרכטנברג

בקיץ 2011 הטפה את ישראל מחאה חברתית בתגובה למחירי הנדל"ן הגבוהים ולעיקר המחיה הגבוה במדינת ישראל, תחת הסיסמה "עם דורש צדק חברתי!" בין היתר, נערכו במסגרת המחאה הפגנות ענק בכל רחבי הארץ, אורגן חרם צרכנים כנגד חברת תנובה, והוקמה עיר אוהלים בשדרות רוטשילד בלב תל אביב. בתגובה למחאה זו, הקימה הממשלה את הוועדה לשיווי חברה-כלכלי, שכונתה גם "ועדת טרכטנברג" על שם הכלכלן פרופ' מנואל טרכטנברג שעמד בראשה.

מטרת הוועדה הייתה לחשוב על דרכים ליצור חברה צודקת יותר, ובמסגרת פעולתה עסקה הוועדה בנושאים הבאים:

מחירי הדיור

יוקר המחיה

שירותים חברתיים שמספקת הממשלה

תחבורה ציבורית

מיסוי

דמינוי שמוניות ליועצים מיוחדים לוועדת טרכטנברג. בחרו באחד מחמשת הנושאים הנ"ל, ופעלו על פי ההנחיות הבאות:

קראו על אודות הנושא שבחרתם בכתבות עיתונאיות שפורסמו באתרי החדשות ברשת.

נסחו דילמה מעשית שעוסקת במדיניות ציבורית שנוגעת לתחום שבו בחרתם.

הציעו פתרון לדילמה שבנוסע על עיקרון הצדק החברתי.

מאמר דעה

צדק חברתי / יהודה טאובמן

שלושה פסוקים דרמטיים בספר דברים מחזיקים בתוכם את הליבה של המהפכה התיאולוגית של המקרא: "כִּי ה' אֱלֹהֵינוּ הוּא אֱלֹהֵי הָאֲלָנִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדָמִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׂחָד. עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאִלְמָנָה וְאָהֵב נֶר לַתֵּל לֹא לָחֶם וְשִׁמְלָה. וְאֶהְיֶת אֶת הָרֹר כִּי גֵרִים הֵייתִם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם". (דברים י, יז–יט)

מפסוקים מופלאים אלה עולה התפיסה שאליה התנ"ך והיהדות הוא הגדול מכל האלוהים והאלים, האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". עד כאן זהו תפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונות אוחזות בתפיסות שונות. בחילקן המודל הוא שוויוני יותר, חלוקתו של "האלוהים שלי הוא גדול מכולם", אלא שהמשך הפסוקים מפרט טכנות מפתיעות שמאפיינות את אותו אלוהים – כוחו של האל אינו כביבושיו הרבים, בשלטונו בטבע או בהרחבת הטריטוריה והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה

והעושר של מאמיניו, אלא הפוך לגמרי – גדולתו של האל היא ברגישותו הרבה לחלשים בחברה האדון על כל האדונים המתחרים, הוא "גדול גיבור ונורא". כמדינה ונוראית? מסתבר שדמוקרטיות שונ